

איש חי רב פעלים רודף צדקה וחסד
משה שניצר
ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

בית המדרש דחסידי סוכטשוב בני-ברק
כולל דחסידי סוכטשוב
כולל "סנה משה"
ע"ש הרה"ח ר' משה יצחק זיסר ז"ל
בית מדרש
למגידי שיעור "דף היומי"
חיים סופר 3 ת.ד. 471 ב"ב טל. 03-5775333

האשה החשובה ודופת צדקה וחסד
ורדה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א • לע"נ הר"ד מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

גליון מס' 1074

מסכת נדה ס' - ס"ו ♦ סופרים י"ד, י' - י"ד, ט"ו

בס"ד, כ"ד כסלו תש"פ

השבוע בגליון

- ההבדל בין ביטול עשה, לאיסור לא תעשה
- ציצית שנקרעה בשבת
- השעה בדיני התורה
- השעה - המצאת האסטרונומים
- יום בן שש שעות

- הגנה על חיבי מיתות בזמננו
- אנוס רחמנא פטריה - ממה?
- להטיל ציצית בתכריכי המתים

- הביוגרפיה של עוג מלך הבשן
- שמונה נכנסו לתיבת נח, תשעה יצאו ממנה
- שני עוג מלך הבשן?
- מנהג שבירת כוס בחופה
- מזל טוב בחופה?

דבר העורך

2 שבועות

גלינג' אחד לפני האחרון

אחי היקר,
יש לי כל כך הרבה מה לכתוב לך. המילים יוצאות מכלל שליטה, הן מתערבלות וחגות סביב עצמן, עד שהן לובשות צורה ופושטות צורה. צריך לעשות בהן סדר. לכתוב הכל - אי אפשר. לא לכתוב מאומה - לעולם לא אסלח לעצמי על כך. לכן, הרשה לי לפנות אליך בגוף ראשון, כאילו אני כותב לך מכתב אישי, כך הדברים מקבלים צביון יותר רגוע, שליו ובלתי סוער.

הנך כל כך יקר לליבי, עד שהיה ראוי שאערוך עבורך מכתב מהודר, אעטוף אותו בסרט, אארוז אותו במעטפה עבה, אכתוב את שמך באותיות זהב, ואשלח לך אותו על ידי שליח. לא, אביא לך אותו בעצמי. אבל, במחשבה שנייה, איני מסוגל להרשות לעצמי להימנע מלכתוב לך את השורות הבאות, אך ורק מפני שבחדלונני לא הספקתי להכין עבורך את

דף סא/א סיחון ועוג בני אחיה

הביוגרפיה של עוג מלך הבשן

עוג מלך הבשן מוכר היטב במקורותינו, החל מסיפור השרדותו על תיבת נח, וכלה בהריגתו על ידי משה רבינו עליו השלום. דומה, כי רב הנסתר על הגלוי בקורותיו של גיבור חייל זה, בעל גוף אדיר ממדים. מי הוא היה, מה סוד גובהו העצום, מניין בא לו שמו 'עוג', מה ייחוסו, ומי היו בני משפחתו. על כל אלו ועוד במאמר שלפנינו.

גמרתנו מציינת, כי סיחון ועוג היו שני אחים, בניו של אחיה בר שמחזאי. כאשר בני ישראל באו בגבול ארץ סיחון ועוג, בדרכם לארץ ישראל, משה רבינו חשש מפני עוג בלבד, את אחיו סיחון הוא הרג בלא פחד. מעוג משה פחד, מפני שהוא שימש את אברהם אבינו ע"ה, והפסוק (בראשית יד/ג) "ויבוא הפליט ויגד לאברהם העברי", שלוט אחיינו נשבה, מיוחס אליו. הכינוי 'פליט' ניתן לו, על שם שהוא נפלט מדור המבול, אשר נעלמו כולם במצולות המבול.

במדרש (בראשית רבתי פרשת בראשית) מסופר, כי שני מלאכים בשם 'שמחזאי' ו'עזאל' נוכחו בעצבונו, כביכול, של הקב"ה על חטאי האדם, והם ביקשו "תן לנו רשות ונדור עם הבריות ותראה איך אנו מקדשים את שמך". הם ירדו לעולם הזה, התפתו לישא נשים, הולידו בנים ובנות וחטאו בחטאים כבני אדם. אחד מבניו של 'שמחזאי' היה 'אחיה', אשר הוליד את 'עוג' ו'סיחון', שני הענקים.

שמונה נכנסו לתיבת נח, תשעה יצאו ממנה: הגאון רבי דוד לוריא זצ"ל (בביאורו על פרקי דר"א פרק ט"ז אות נ"ג), משווה בין גמרות ומדרשים על חייו המרתקים של עוג. בפרקי דרבי אליעזר מבואר, כי כאשר החל המבול לבוא על הארץ, עוג טיפס על סולמות תיבת נח, ונשבע לו, כי אם יצילנו יהיה עבדו לעולם. נח אשר ידע כי מי המבול רותחים, הבין כי הקב"ה חפץ בחייו של 'עוג', שאם לא כן, כיצד אינו נכוה ממי המבול, ולפיכך הוא פער חלון בדופן התיבה, דרכו הוא העביר לו מזון, וכך

לעילוי נשמת

הרה"ח ר' **עקיבא גור (גרשטנקורן)** ז"ל

ב"ר יצחק ז"ל נלב"ע כ"ז בכסלו תשנ"ט **תנצב"ה**

הונצח ע"י המשפחה הנכבדה שיחיו

נר ה' נשמת אדם

לעילוי נשמת

מרת **מרים ברכה רוזנצוויג** ע"ה

ב"ר מאיר יהושע ז"ל
נלב"ע כ"ט בכסלו תשע"א

תנצב"ה

הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

מרת **שושנה זילברשטיין** ע"ה

ב"ר משה יהודה יבדלחט"א
נלב"ע ביום כ"ט בכסלו תשס"ד

תנצב"ה

לעילוי נשמת

הילד **עזר יוסף קריאל** ז"ל

ב"ר אפרים שלמה שיבלחט"א
נלב"ע כ"ו בכסלו תשמ"ז

תנצב"ה

הונצח ע"י ידידינו הר"ר **אפרים קריאל**
והוג' מרת **שרה** שיחיו - קרית קריניצי

לעילוי נשמת

הר"ר **אהרן ליסטנברג** ז"ל ב"ר חיים פנחס ז"ל

נלב"ע כ"ד בכסלו תשס"א **תנצב"ה**

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

נר ה' נשמת אדם

ניצל עוג (ועיי רש"י בסוגייתנו, ומהרש"א). אחיו סיחון, היכן היה בימי המבול? בעלי התוספות מביאים בשם רבנו יחיאל בר יוסף, כי אמו של עוג נישאה לחם בן נח בעודה מעוברת, והיא נכנסה לתיבה עם נח, כפי שיתר נשות בניו נכנסו לתיבה, ובעת שהתיבה שטה על פני המים, נולד 'סיחון'.

הרד"ל מביא בשם התוספות ישנים, כי הקב"ה הציל את עוג, כדי שהדורות הבאים יחזו בגודלו העצום, ויקבלו מושג על עוצמת המבול, שאחיו הענקיים לא ניצלו הימנו. ככל הנראה, עוג קיים את הבטחתו והוא עבר בירושה לבני נח ולבניהם אחריהם ושמם כעבד, עד שהמלך נמרוד ירשו מאביו. בעוד בגמרתנו מסופר, כאמור, כי ההכרות הראשונה של אברהם אבינו עם עוג היתה, כאשר עוג הודיע לו כי לוט נשבה, הרי שבפרקי דרבי אליעזר (שם) נאמר, כי עשרה דורות לאחר המבול, כאשר אברהם אבינו ע"ה יצא מכבשן האש, כל הנכבדים שנוכחו בנס הנפלא, העניקו לו מתנות יקרות ערך, ביניהם נמרוד, אשר העביר את עבדו עצום המימדים לאברהם אבינו. אליעזר עבד אברהם, אשר עליו הוא סמך כל כך, הוא לא אחר מאשר עוג, ולאחר שעוג הביא את רבקה לבית אברהם כדי שיצחק ישאנה, הוא שוחרר לחופשי. לאחר מכן הוא התמנה למלך הבשן, וכיהן במשרתו שנים רבות, עד שקרא תיגר על ישראל ונפל בחרבו של משה (ועיי ברבינו בחיי סוף פרשת חקת).

שני עוג מלך הבשן! בעלי התוספות בפירושם לתורה (בראשית כד/לט) תמהים, הרי 'עוג' ניצל מן המבול מפני שלא הצטרף לחטאייהם, ולאחר מכן שימש את אברהם נאמנה, כיצד, איפוא, התגלגלו העניינים עד שמשה נאלץ להורגו. בעלי התוספות כותבים, כי אליעזר סיים את חייו כמלך הבשן, שנים רבות לפני שבני ישראל ביקשו לעבור דרך ארצו. או אז, ירש את כסאו מלך אחר, אשר נקרא 'עוג', כשמו של המלך המיתולוגי, כפי שבממלכת מצרים כל המלכים כונו על שם המלך הראשון, 'פרעה', והוא זה אשר נהרג על ידי משה.

לשיטת בעלי התוספות, שה'עוג' אשר נהרג על ידי משה, לא היה ה'עוג' אשר ניצל ממי המבול, נותר רק לשער את גודלו האימתני של 'עוג' האמיתי...

עם זאת, הרד"ל מציין, כי דעת בעלי התוספות אינה תואמת את האמור במדרשים, כי העוג שנהרג על ידי משה הוא אליעזר עבד אברהם, וזו הסיבה שמשה רבינו נתיירא ממנו, עד שהקב"ה אמר לו (במדבר כא/לד) "אל תירא אותו". ואילו במסכת דרך ארץ זוטא (פרק א הל' י"ח) נאמר: "תשעה נכנסו בחייהם לגן עדן, ואילו הן, חנוך, אליהו ומשיח ואליעזר עבד אברהם..."

דמותו המסתורית של עוג, נותרה, איפוא, עלומה מאיתנו.

דף סא/ב גזרו על עטרות חתנים - סוטה מט/א. גיטין ז/א

מנהג שבירת כוס בחופה

בגמרתנו נאמר, כי לאחר חורבן בית המקדש, חז"ל תקנו שהחתנים לא ילכשו עטרות, והכלות לא תעטנה עטרות זהב וכסף, זאת, משום שאין ראוי להרבות בשמחה בשעה שבית מקדשנו חרב ושומם.

מזל טוב בחופה? בין התקנות הרבות אשר תוקנו זכר לחורבן, נפוץ מנהג הכוס בחופה (כלבו, הובא ברמ"א "שולחן ערוך" א"ח סי' תק"ס סעי' ב). בימינו מקובל שהקהל קורא "מזל טוב" מיד לאחר שבירת הכוס, אך מעניין לגלות, כי גדולי עולם לא ראו מנהג זה בעין יפה. בעל ה"שדי חמד" (י"ד מע' ז' אות י"ב) כותב: "והנה עתה רבים מעמי הארץ נהפך להם יגון לשמחה, ובשעת שבירת הכוס ימלא פיהם שחוק וצועקים מזל טוב, ולא ידעו כי במקום גילה שם תהא רעדה, לזכור חורבן ביתנו, ולשמחה מה זו עושה".

בעל "שולחן העזר" (ח"ב דף ג') כתב ליישב מנהג זה, כי הוא נובע מן הרצון לסיים בדבר טוב, בסימן טוב ובמזל טוב, לפיכך הנהיגו לומר מזל טוב לאחר שבירת הכוס, כדי שהחופה תסתיים במזל טוב. הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל אמר, כי יתכן שלאחר שכבר הועלה זכר חורבן המקדש וירושלים, מותר לקיים את מצוות שמחת החתן, וזה הוא מקור המנהג לקריאת מזל טוב מיד לאחר שבירת הכוס. עם זאת, הוא ציין, כי עדיין אינו מבין לאשורו מנהג זה ("ישמח לב" עמ' קנ"ט).

מדברי הגאון מוילנא זצ"ל (ביאור הגר"א על השו"ע שם) עולה טעם שונה לחלוטין לשבירת הכוס תחת החופה - שלא יהא הציבור שמח יותר מדי ונראים כפורקי עול. כמקור לכך הוא מציין את הגמרא (ברכות לא/א) המספרת, שאמורא שבר כוס זכוכית יקרה, כאשר הוא נוכח שהשמחה במסיבה מסוימת גולשת על גדותיה, בעלי התוספות (ד"ה "אייתי") מציינים על אתר: "מכאן נהגו לשבר זכוכית בנישואין!". רבני בית מדרשנו מעירים, כי לפי טעמו של הגר"א, אין לתמוה על מנהג העולם לקרוא "מזל טוב" לאחר שבירת הכוס, מפני ששבירת הכוס אינה זכר לחורבן, ואין כל מניעה להרבות שמחה מיד לאחר שבירתה. ברכת ה"מזל טוב", הרועמת עם סיום החופה, אינה מהווה, איפוא, סתירה, לשבירת הכוס.

דף סא/א לטמרינן מר

הגנה על חייבי מיתות בזמננו

אפרים, כך קראו לו לאותו יהודי אשר המהר"י עמדין מעיד עליו, כי ישר היה וטוב: "כי אני הכרתי לאיש ההוא, אפרים ע"ה, שהיה משכים לבית הכנסת שלי ושוהה אחר השלמת התפילה, וכבר יצא כל איש לדרכו, האיש הטוב והישר הזה נתעכב עוד שעה באמירת תהלים ותחנונות".

המכתב על תפירתו והדרו. לפיכך, אודה לך אם תיטול לידך את העלון, כמות שהוא, ותקרא בו.

שלום לך אחי.

ברצוני להעלות נושא חשוב מאד.

לא, אינני מתכוון לבקש ממך כסף.

לא צריך כסף? צריך, אווהה, יש באמת הרבה צרכים, אבל הפעם הזו איננו מדברים על הצרכים של אנשים אחרים, כי אם על הצרכים שלך. כן, פשוט, חד, קצר וקולע.

תרשה לי.

בדמינני אני רואה אותך מתגורר במקום שקט. ברכה משמים. עצים גבוהים, בתים נמוכים, גינות נוי בשפע, ירק בכל פינה, אוויר הרים צלול כיון, בקיצור, מה שתמיד רצית.

באמת יפה, איכות חיים.

לא כל אחד מגיע כל כך מהר לכל כך הרבה. אבל זה הכל?

אחי: בינינו לבין עצמנו, כאשר אנו מהרהרים על חיינו, ראשית לכל אנו נזכרים בילדינו. הקטנים והגדולים. אלו שכבר פרחו והנצו, ואלו שעדיין כרוכים אחר סניר אמם. כולם ילדינו הקטנים, היו ויהיו עד מאה ועשרים. **אנחנו** רוצים עבורם את הטוב ביותר. איננו מסוגלים אפילו לחשוב על דבר מה פחות מזה. טבעי, זה אנושי, כך צריך להיות.

ובכן, הבה נחשוב רגע קט, מה אתה רוצה.

אתה רוצה שהבן שלך יהיה...

מה? מה אתה רוצה שהוא יהיה? אמור, אני רוצה שהבן שלי יהיה...

אתה לא צריך לענות. אין יהודי שיענה תשובה אחרת. "אני רוצה שהבן שלי יגדל ליהודי כשר ויומר תורה ומצוות, וימשיך בדרך אבותיו".

אמרת ככה - אמרת הכל.

אם אתה רוצה שהוא ילך בדרך אבותיו, דומה, כי גם אתה צריך ללכת בדרך אבותיך, אחרת - איך הוא יידע את הדרך?

אתה חושב שאני צודק, נכון? אני רואה על הפנים שלך. **אתה** עוד לא יודע לאן אני חותר? עוד מעט, תכף, הרשה לפני כן לספר לך סיפור קטן, כדי להפיג את המתח.

פעם, לפני שנים רבות, אי שם ברוסיה הלבנה, שוטט לו יהודי נודד מכפר לעיירה ומעיירה למושב, כדי לתעד את חיי היהודים במקומותיהם השונים. **ברישימוי** מאותם הימים נותר סיפור מדהים, וכה היו דבריו:

פסעתי בדרך, בין פלישטוק לבנלוסעל, והבחנתי בעיירה קטנה ונדחה, עליה לא שמעתי מעודי. מיד החשתי פעמי אל העיירה, וכעבור זמן לא רב כבר הבחנתי היטב בבתיים ובבית העלמין שבשערי העיירה. **מנהג** מעניין עשו להם אנשים אלו, הרהרתי לעצמי, למקם את בית העלמין במבואות העיירה, לקיים את הנאמר "דע מאין באת ולאן אתה הולך". יפה. **התקרבותי** אל בית הקברות, ומעי חמרמרו: **ראיתי** מצבה לבנה, ועליה המילים הבאות:

פה נטמן בעלי, אבינו, סבינו ואחינו

הרב זנוויל ב"ר פנחס ז"ל

נלב"ע בן י"ב שנה

כי הם חיינו

ת.נ.צ.ב.ה.

חיש מהר חלצתי את משקפי מעל אפי, שפשפתי אותן בשלג הקר, ולהוותי נוכחתי כי לא טעיתי, תחת המצבה הזו שוכב סבא בן שנים עשרה!

המשכתי הלאה ברגליים כושלות, וכאשר קראתי את המצבה הבאה, כבר לא הייתי מסוגל לעמוד. קרסתי על הדרך ובעיניי קמות הבטתי במצבה הבאה:

פ.נ. סב זקנינו

רבי משולם ב"ר זבולון ז"ל

נלב"ע בשביעה טובה בן ה' שנה

כי הם חיינו

ת.נ.צ.ב.ה.

הייתי בטוח שנקלעתי לעיר רפאים, ששדים ורוחות שולטים בה, מלאכי חבלה מתגוררים בתוכה, ומכשפים ועטלפים מרחפים בין רחובותיה. **כמעט** נמלטתי על נפשי כל עוד רוחי בקרבי, אך סקרנותי גברה על פחד. נכנסתי אל העיר. לא שדים ולא רוחות, לא מלאכי חבלה ולא מכשפים. יהודים טובים, חמים ומסורים, קיבלו את פני, הובילו אותי אל בית הכנסת האורחים, כיבדוני

בכוס חמין, ואני, שאלתי בוערת בקרבי: מה סודן של המצבות המוזרות ביותר שראיתי בימי חי? - אני רוצה ללכת אל הרב, פניתי אל אחד האנשים ברחוב.

כבקשה, אתלווה אליך. הרב זקנו הדור, פניו מאירות ומצחו קורן, הושיבני על כסא, ובטרם שאל לשלומי, הרצתי לפניו את קושייתי, מה קורה בעיירה שלכם? "סב זקננו נלב"ע בן ה' שנה", הכל בסדר אצלכם?

הרב חיך, בסדר בסדר, מעולם לא היה יותר בסדר. לפני עשרים שנה, סיפר הרב, התמנית לרבה של העיירה הזו. כל הקהל בא לבית הכנסת, ואני ניצלתי את ההזדמנות, ונשאתי דרשה חוצבת להבות על חשיבות לימוד התורה, שזה הדבר הכי חשוב בחיים, העיקר שלשמו באנו הנה. וכי לא כך אנו אומרים בכל יום: "כי הם חיינו ואורך ימינו". כלומר, יום שבו אדם למד תורה נחשב ליום שבו הוא חי, ויום שבו הוא לא למד תורה נחשב...

באותו לילה הופיעו אצלי ר' זנוויל ור' משולם, שניהם אנשים מבוגרים שחברים טובים היו מינקותם, והפקידו בידי את צוואתם לגבי סידור קבורתם. הם כתבו, כי מאחר שעד לאותו יום הם לא למדו תורה, ומיום זה ואילך הם מקבלים על עצמם להשתתף בשיעורי תורה, הם מבקשים שעל המצבה שלהם יירשם גילם לפי השנים שהם הספיקו להשתתף בשיעורי תורה! כי הרב צודק, זה החיים, כל השאר זה שום דבר.

ר' זנוויל נפטר אחרי שתים עשרה שנים, ור' משולם נפטר אחרי חמש שנים.

פה נטמן סב זקנינו רבי משולם ב"ר זבולון ז"ל. נלב"ע בן ה' שנה.

את המילים "כי הם חיינו" אני הוספתי, חיך הרב.

אחי, אתה כבר יודע מה אני רוצה, או יותר נכון, מה אתה צריך.

ראה, אני מביטי לך דבר אחד. לעולם לא אתקשר אליך הביתה לשאול אותך אם אתה מעוניין להשתתף בשיעור תורה, כפי שאיני מתקשר אליך בבוקר להזכיר לך לשתות כוס קפה.

אבל חשבתי לעצמי, אולי אתה לא יודע, שבארצנו הקדושה יש שיעורי תורה רבים כל כך, בעברית, באנגלית, באידיש, בצרפתית ברוסית, בעיון, בבוקר, באמצע הלילה, בבתי כנסת, בבתי מדרשות, בישיבות, בבתי ספר, בבתי הרושת, במקומות עבודה, במשרדים, גם בכותל המערבי, ובעצם, היכן לא?

אם אתה מעוניין לברר פרטים, לשמוע יותר, לדעת עוד, נענה לך ברצון במוקד מאורות הדף היומי: 03-5775333.

★ ★ ★

"אין מקום, אין מקום" דוחק בי האחראי הנמרץ על סידור הגליון לדפוס, אבל כשהוא קרא את המכתב הבא גם הוא נכנע.

הפעמון השביעי

לכבוד מאורות הדף היומי.

אני כל שבוע מקבל את העלון שלכם.

מאז שהתחלתי עם הפעמון, הרגשתי שמשווא בלב של זק קמעא.

הפעמון הראשון היה מעניין.

הפעמון השני החסיר לי פעימה קטנה, אבל, הסתדרתי איתו...

הפעמון השלישי והרביעי היו מעניינים מאד...

החמישי, השישי חלפו בינך.

כשהגיע הפעמון השביעי אמרתי לעצמי, אופס, נשארתי פחות משבועה שבעות, אוי ואבוי, אני רוצה להשתתף בשיעור. מורי ורבי הרב זילברשטיין שליט"א אמר לי פעם, שאפילו מי שבא לסיום גם כן משתתף בזכות לימוד התורה.

כשקולו של פעמון הדף היומי מפעם בראשי חיפשתי שיעור, ומצאתי. אני משתתף בכל יום בשיעור דף היומי בבית הכנסת הגדול בבני ברק, בצהריים.

תודה רבה לכם

ד"ר אבי ז.

תל אביב - בני ברק

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר משל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. פסק: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

באותה תקופה, בין שנת תצ"ו לשנת תצ"ז, רבני הקהילה וראשיה ביקשו להנהיג שכל חברי הקהילה יתפללו בבית הכנסת הגדול בלבד, אך ר' אפרים ביקש להמנע מכך, מפני שלטענתו חלק מן המתפללים שוחחו בעת התפילה, אך מחמת גזירת הקהילה הוא עבר להתפלל בבית הכנסת הגדול. והנה, בעודו מתאמץ להתרגל לאוירת בית הכנסת, הוא הבחין כי אורח נכנס לבית הכנסת בעיצומה של התפילה, מקטרתו בפיו, והוא מעלה עשן להנאתו ויחר אפו של ר' אפרים, ויטול את המקטרת וישליכה ארצה. על טיבו של האורח אנו יכולים ללמוד מכך, שרעייתו של ר' אפרים הפכה לאלמנה ובניו ליתומים, בגין המקטרת המושפלת.

שוטרים מקומיים לכדו את המקטר, ודינו נגזר לגרדום. מוות תחת מוות.

לאחר שתדלנות של עסקנים שונים, נוצרה אפשרות לשחררו של הברנש על ידי תחבולות שונות, אך היעב"ץ (שו"ת "שאלת יעבץ" ח"ב סי' ט) התנגד לכך נחרצות! מי שרצח במזיד בפני עדים, [אף שעשה כן בלא התראה], אין להצילו ממיתה שנגזרה עליו - ולא רץ לא יכופר לדם אשר שפך בה כי אם בדם שופכו" (במדבר לה/ג), והוא אף טוען כי כך מפורש בסוגייתנו.

בגמרתנו מסופר, כי מספר יהודים, אשר יצאה שמועה כי הם רצחו אדם, ביקשו מרבי טרפון שיחביאם, אך הוא סירב לעשות כן, מאחר שיש חשש שהם הרגו אדם, "אסור להציל אתכם" (רש"י ד"ה "מיחש ליה בעי"). הרי לנו הוכחה מפורשת, כי אין להציל חייב מיתה מן העומדים להורגו, ואף אם גויים המה ואינם דנים דיני נפשות כדיני התורה.

מעניין לציין, כי רבי יהודה החסיד כתב (ספר חסידים סי' תרפ"ג) על הפסוק (משלי כח/ז) "אדם עשוק בדם נפש עד בור ינוס אל יתמכו בו" - אם בורח רוצח אליך, אל תקבלהו, בין יהודי בין נכרי, **מעשה דר' טרפון בנדה**.

עם זאת, שיטת רש"י אינה מקובלת על יתר הראשונים. בעלי התוספות והרא"ש, מביאים את פירוש השאלות, שרבי טרפון חשש להחביאם, פן יבולע לו על ידי המלכות. אמנם, אין בכך כדי לערער על עצם פסק ההלכה שאין להציל רוצח, אלא שמן המקרה שאירע ברבי טרפון, אין להביא ראיה (מהרש"ל, שו"ת "חוות יאיר" סי' קמ"ו, יעבץ"ש). המהרש"ל מסיים את דבריו בנושא, כי כאשר מדובר ברוצח וודאי, "כן יאבדו כל אויבי ה' וידינו אל תגע בהם".

דף סא/ב אבל עושה ממנו תכריכין למת

אנוס רחמנא פטריה - ממה?

בגמרתנו אנו למדים, כי קיים נידון, אם לעתיד לבוא "מצוות בטלות", כאשר הכוונה היא לעתיד לבוא לאחר תחיית המתים, וההשלכה המעשית מנידון זה היא, אם מותר להלביש את המתים בתכריכים העשויים משעטנז. כאשר הם יקומו בתחיית המתים הם יהיו חייבים בדיני התורה, והמלבישים בבגד שעטנז מכשילים באיסור תורה. ברם, אם מצוות בטלות לעתיד לבוא, אין כל מניעה לעשות כן (כך פירשו רבים מן הראשונים. אולם הרשב"א וראשונים נוספים פירשו את הגמרא על הזמן שאינו חי, עיי"ש).

להטיל ציצית בתכריכי המתים: בגמרא (מנחות מא/א) מבואר, כי יש להטיל חוטי ציצית בתכריכי הנפטר, משום "לועג לרש". בימינו אין נוהגים כן, אך הראשונים נחלקו מה טעמה של הגמרא האומרת לעשות כן. לדעת חלק מן הראשונים כוונת הדברים היא, שהלבשת הנפטר בבגדים שאינם מעוטרים בציצית, מהווה זלזול בכבודו (עיי' תוס' בסוגייתנו ד"ה "אבל"). אולם, הרא"ש (מועד קטן פ"ג סי' פ) מביא בשם רבינו יהודה מפרי"ט, כי יש להטיל ציצית בתכריכי המת, מאחר שלעתיד לבוא מצוות אינן בטלות, והרי זה לעג לרש, אם יקום בתחיית המתים ויווכח שבגדו נטול ציציות בארבע כנפותיו.

השאלה המתבקשת היא, לדעת רבינו יהודה מפרי"ט, מדוע הגמרא מנמקת את דבריה ב'לעג לרש', כלום אין לחשוש לעצם העובדה שיהודים יהלכו בבגד ארבע כנפות נטול ציציות ויעברו על איסור תורה? - כשם שלמדנו בגמרתנו כי אין להכשיל את המתים באיסור שעטנז, לכשיקומו בתחיית המתים, כך גם אין להכשילם באיסור לבישת בגד בעל ארבע כנפות נטול ציצית.

ההבדל בין ביטול עשה, לאיסור לא תעשה: ובכן, שאלה זו מובילה אותנו להתבונן בהבדל שבין ביטול מצוות עשה לבין עבירה על מצוות לא תעשה.

התורה דורשת מן היהודי - הטל ציצית בבגד ארבע כנפות אותו אתה לובש. אם אינו עושה כן, הוא מבטל מצווה מן התורה. חמור מאד. אם אינו מטיל ציצית, אסור לו ללבוש את הבגד. מדוע? מפני שאסור לבטל מצווה מן התורה. הוי אומר, אין איסור בעצם לבישת בגד בעל ארבע כנפות נטול ציצית, אלא העבירה היא באי הטלת הציציות בכנפותיו. שונה הוא איסור שעטנז, שהתורה אוסרת ללבוש בגד העשוי מצמר ומפשתים יחדיו. הלבוש בגד שעטנז עובר עבירה, מפני שאסור ללבוש בגד שעטנז.

ציצית שנקרעה בשבת: חילוק זה מוצא את ביטויו בהלכה שכתב המרדכי, לגבי יהודי אשר לבש בשבת בגד בעל ארבע כנפות וציציותיו עליו כנדרש, ובמהלך השבת הציציות נקרעו. המרדכי כותב, כי הוא אינו חייב להסיר את הבגד מעליו, מאחר שבשבת אסור לקשור את חוטי הציצית לבגד, וממילא הוא אינו 'מבטל' כל מצווה, שהרי אינו יכול לקיימה גם אם ברצונו לעשות כן. לעומת זאת, יהודי שנאנס לעבור עבירה, ביצע מעשה שהתורה הורתה שלא לעשותו. אמנם הוא פטור מן העונש, מפני שהוא אנוס, אך לא ניתן להתעלם מן העובדה שהוא ביצע פעולה המנוגדת לרצון התורה.

לפיכך, דווקא בגד שעטנז אסור להלביש למתים, כדי שלא להכשילם עם קומם בתחיית המתים בעשיית מעשה אסור. ברם, טעם זה אין בו כדי לאסור על לבישת בגד בעל ארבע כנפות נטול ציצית למתים, מפני שהם לא ייחשבו כמי שעושים דבר המנוגד לרצון התורה, שהרי אין איסור ללבוש בגד זה, אלא חובה להטיל בו ציצית מיד, וכל ההולך להטיל ציצית בבגד כדי לבצע את חובתו, אינו עובר על כל איסור. לפיכך, רבי יהודה מפרי"ש נזקק לטעם של "לועג לרש" ("קובץ שיעורים" ח"ב סי' כ"ט).

דף סג/ב

השעה בדיני התורה

מי חילק את היממה לעשרים וארבע שעות?

שאלה זו אינה מדעית-היסטורית גרידא; היא שנויה במחלוקת בין גדולי הדורות, אשר חתרו לברר, אם יסודה של חלוקה זו בדיני התורה, או במעין הסכמה שבשתיקה אשר מצאה לה שביטה בלבות כל בני האדם, אם בתקופת השעות הזמניות, ולאחר מכן עם המצאת השעון המכני.

בימים עברו היום נחלק לשתיים עשרה שעות וכך גם הלילה, ללא קשר לארכם. היום חולק לשתיים עשרה שעות, ובחורף שעה יומית היתה קצרה ושעה לילית היתה ארוכה, ובקיץ להיפך. לאחר המעבר לשעון המכני, היממה חולקה לעשרים וארבע שעות קבועות. כך או כך, עדיין איננו יודעים, כיצד ומתי נקבע שהיממה מחולקת לעשרים וארבעה חלקים המכונים שעות.

השעה - המצאת האסטרונומים: הגאון רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל טוען ("אורים ותומים" סי' ל' ס"ק י"ב), כי השעה היא המצאת האסטרונומים הקדמונים. את דעתו הוא מחווה על אודות דברי הגמרא, כי על בית הדין לחקור את העדים בשבע חקירות, ביניהן, באיזו שעה התרחש האירוע אשר עליו הם מעידים. רבי יהונתן כותב, כי חקירה זו אינה מן התורה, ובלתי אפשרי שתהא מן התורה, שכן, השעה אינה אלא המצאת המלומדים, והתורה מכירה בחלוקת היום ובחלוקת הלילה לשני חלקים בלבד - חצות. לפיכך, מן התורה די בחקירת העדים אם האירוע התרחש לפני חצות או לאחר מכן. בעל ה"אור שמח" זצ"ל (הל' עדות פ"א הל' ד') מחזק את דבריו: "דבר נפלא ואמיתי... שי"ב שעות אינן לא מקרא ולא הלכה למשה מסיני שיהיו הולכים דיני התורה על פיהם".

יום בן שש שעות: דעה מעניינת ביותר מביע בעל ה"פני יהושע" (מהדו"ב ברכות ג/א, נדפס בסוף הספר). לדעתו, "מה שאנו מחלקים היום לעשרים וארבע שעות, לא מצינו מפורש במקרא, דיותר יהיה נראה מפשטי מקראות, דיום ולילה אינן מתחלקות אלא לשתיים עשרה שעות, כיון שהדבר תלוי בחשבון י"ב מזלות". לדעתו, איפוא, אם מן התורה היו מחלקים את היממה לשעות, היא היתה מתחלקת לשש שעות ביום ולשש שעות בלילה!

ברם, יש החולקים וסוברים, כי חלוקת היממה לעשרים וארבע שעות היא מן התורה.

השעה - חלוקת התורה: ה"חזון איש" זצ"ל כותב (במכתבו לגר"א פלצנסק, ספר שלום יהודה מועד סי' ה'), כי "התורה חלקה את היום השלם המזווג מיום ולילה, לעשרים וארבע חלקים ואנו קוראים לכל חלק בשם שעה. הוא מתבסס על כך שחלק מסודות עיבור החודש שנמסרו למשה מסיני (ראש השנה כה/א), כוללים את הידיעה, שהמרחק הממוצע בין מולדות הלבנה הוא עשרים ותשעה יום, שתיים עשרה שעות, ארבעים ושתיים דקות שלש שניות ושליש השניה, או בקיצור, כ"ט [יום], י"ב [שעות], תשצ"ג [חלקים מתוך תת"פ חלקים]. מכאן, שחלוקת היממה לעשרים וארבע שעות כלולה בדיני התורה. יש המציינים כהוכחה לכך, את הגמרא (סנהדרין לח/ב), בה מתואר סדר הבריאה ביום השישי לבריאת העולם: "י"ב שעות הוי אותו היום", והגמרא מתארת מה אירע בכל שעה ושעה (ועיי"ש בספר "שלום יהודה" סי' ז').

ותן חלקנו
דרך חדשה ללימוד שלך

לא בכל יום אפשר לצאת למסע חדש, מהתחלה. בימים אלו יסימו אלפי לומדי "ותן חלקנו" סחזור לימוד יומיומי של 12 שנים!... החלו את סבב לימוד הש"ס. יחד עם קטעי גמרא, הלכה והגות חדשים. זוהי ההזדמנות שלך לקבוע 'עיתים לתורה'. לומדים כמה דקות וחוכים בסיפוק רחני עצום!

קבע עיתים ללימוד *3029 עכשיו!

צעילוי נשמת

מרת **שפרה בליטנטל** ע"ה
בת הר"ר שכנא דוד ז"ל
נלב"ע כ"ח בכסלו תשמ"ב

תנצב"ה
הונצחה ע"י נכדה ידידו
הר"ר שאול חסדיאל ומשפ' שיחיו - בני ברק

לעילוי נשמת

אבי מורי **צבי שכטר** ז"ל
ב"ר יעקב ז"ל נלב"ע ביום כ"ח בכסלו תשס"ה

תנצב"ה
הונצחה ע"י בנו ידידו
הר"ר אריה ישראל וסמיה שכטר שיחיו - חיפה

צעילוי נשמת

הר"ר **דוד שיינברג** הי"ד
ב"ר משה ז"ל
נלב"ע חנוכה תש"ד

תנצב"ה
הונצחה ע"י משפחת בורק שיחיו

צעילוי נשמת

מרת **גיטל בריל** ע"ה
בת ר' אברהם נחום הלוי ז"ל
נקטפה כ"ג בכסלו תשמ"ט

תנצב"ה
הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

צעילוי נשמת

החבר **מרדכי לנגה** ז"ל
בן החבר משה מיכאל ז"ל
נלב"ע כ"ז בכסלו תשמ"ה

תנצב"ה
הונצחה ע"י משפחות לנגה ורוטנברג שיחיו

לעילוי נשמת

מרת **ברכה כץ** ע"ה בת ר' פנחס שתול ז"ל
נלב"ע כ"ד בכסלו תנצב"ה

הונצחה ע"י חתנה ובתה ר' דוד ויהודית יפה שיחיו